

ANTOINE GUILLAUMONT

U źródeł
monastycyzmu chrześcijańskiego

t.2

Przekład:

s. Scholastyka Wirpszanka OSB ap

Kraków 2006

Tytuł oryginału: Études sur la spiritualité de l'Orient chrétien,
Spiritualité orientale 66, Abbaye de Bellefontaine 1996

Projekt okładki i stron tytułowych: Andrzej Cieplucha

Redakcja: Elżbieta Przybył

Imprimi potest: Opactwo Benedyktynów
L.dz. 67/2005, Tyniec, dnia 9 listopada 2005 r.
† Bernard Sawicki OSB, opat tyniecki

ISBN 83-7354-124-1 broszura
ISBN 83-7354-125-X oprawa twarda

ISSN 1230-6711

© Copyright Abbaye de Bellefontaine

© Copyright for polish translation by TYNIEC Wydawnictwo Benedyktynów
ul. Benedyktyńska 37
30-375 Kraków

tel. +48 (12) 267-53-92

tel./fax: +48 (12) 267-53-91

e-mail: wydawnictwo@tyniec.com.pl

www.tyniec.com.pl

SPIS TREŚCI

SKRÓTY	7
OD AUTORA	11
I. ZNACZENIE SŁOWA „SERCE” W STAROŻYTNOŚCI	13
II. „SERCE” U STAROŻYTNYCH GRECKICH PISARZY ASCETYCZNYCH	83
1. Serce, ciało wewnętrzne i niewidzialne.....	84
2. Serce i dusza, <i>kardia</i> i <i>psyche</i>	88
3. Serce i intelekt, <i>kardia</i> i <i>nous</i>	91
4. Straż serca	93
5. Modlitwa serca i mistyka serca.....	97
III. NAUCZANIE DUCHOWE EGIPSKICH MNICHÓW KSZTAŁTOWANIE SIĘ TRADYCJI	101
IV. ŚMIECH, ŁZY I HUMOR MNICHÓW EGIPSKICH.....	117
V. ODDZIELENIE OD ŚWIATA NA CHRZEŚCIJAŃSKIM WSCHODZIE. FORMY I MOTYWY.....	133
VI. ANACHOREZA I ŻYCIE EUCHARYSTYCZNE W STAROŻYTNYM MONASTYCYZMIE	143
VII. UDAWANIE SZALEŃSTWA JAKO FORMA ANACHOREZY	157
VIII. MODLITWA NIEUSTANNA	165
IX. OGLĄD INTELEKTU PRZEZ SIEBIE SAMEGO W MISTYCE EWAGRIUSZA	179
X. GNOSTYK U KLEMENSA ALEKSANDRYJSKIEGO I U EWAGRIUSZA Z PONTU	191

XI. ŹRÓDŁA CELIBATU MONASTYCZNEGO I CHRZEŚCIJAŃSKIEGO IDEAŁU DZIEWICTWA	203
XII. „UDUCHOWIENI” I ICH RELACJE Z HIERARCHIĄ KOŚCIELNĄ W CHRZEŚCIJAŃSTWIE WSCHODNIM PIERWSZYCH WIEKÓW.....	227
XIII. CHRZEŚCIJAŃSKA DUCHOWOŚĆ SYRYJSKA PIERWSZYCH WIEKÓW	239
1. Starożytna duchowość syryjska	240
2. Monastycyzm	247
3. Tłumaczenia autorów greckich.....	256
4. Mistyka.....	262
XIV. SYRYJSKI MISTYK IZAAK Z NINIWY	267
XV. MIEJSCE I ROLA <i>LIBER GRADUUM</i> W DUCHOWOŚCI SYRYJSKIEJ.....	287
XVI. MESALIANIE	305
1. Nazwy	305
2. Historia.....	305
3. Doktryna.....	316
XVII. ŚWIADECTWO BABAJA WIELKIEGO O MESALIANACH.....	325
XVIII. CHRZEST OGNIU U MESALIAN	339
SPIS PIERWODRUKÓW.....	353
INDEKSY	
Biblijny.....	357
Imion i nazw własnych.....	362
Rzeczowy	374

SKRÓTY

1 Apo	<i>Apoftegmaty Ojców Pustyni, t.1, Gerontikon. Księga starców</i> , tł. M. BORKOWSKA OSB, ŻrMon 4, Kraków 2004 ² .
2 Apo	<i>Apoftegmaty Ojców Pustyni, t.2, Kolekcja systematyczna</i> , tł. KS. M. KOZERA, ŻrMon 9, Kraków 1995.
ABol	<i>Analecta Bollandiana</i> , Bruxelles 1882-.
CSCO	<i>Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium</i> , Louvain, 1903-.
CSEL	<i>Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum</i> , Wien 1866-.
DIP	<i>Dizionario degli Istituti di Perfezione</i> , 1-10, G. PELLICIA (red.), (1962-68) i G. ROCCA (1969-), Roma 1974-2003.
DSAM	<i>Dictionnaire de spiritualité, ascétique et mystique</i> , M. VILLER i inni (red.), Paris 1937-1995.
DThC	<i>Dictionnaire de Théologie Catholique</i> , A. VACANT i inni (red.), Paris 1909-1972.
FRANKENBERG	<i>Euagrius Ponticus</i> , W. FRANKENBERG (wyd.), Berlin 1912.
GCS	<i>Die Griechischen Christlichen Schriftsteller der ersten [drei] Jahrhunderte</i> , Berlin 1897- [od 1950 zniesiono drei].
HE	<i>Historia Ecclesiastica, Historia Kościoła</i> (Euzebiusza, Teodoreta z Cyru itd.).
HM	<i>Historia Monachorum in Aegypto</i> .

HL	PALLADIUSZ, <i>Historia Lausiaca</i> [tł. pol. <i>Opowiadania dla Lausosa (Historia Lausiaca)</i>], tł. pol. S. KALINKOWSKI, <i>ŻrMon</i> 12, Kraków 1996].
Ir	<i>Irénikon</i> , Amay, Chevetogne 1926–.
LThK	<i>Lexikon für Theologie und Kirche</i> , Freiburg 1959–1965 ² .
Muséon	<i>Le Muséon, Revue d'études orientales</i> , Louvain 1882–.
OC	<i>Oriens christianus</i> , Roma, Wiesbaden 1901–.
OCA	<i>Orientalia Christiana Analecta</i> , Roma 1935–.
OCP	<i>Orientalia Christiana Periodica</i> , Roma 1923–.
OrSyr	<i>L'Orient Syrien</i> , Paris 1956–1967.
PG	<i>Patrologiae cursus completus. Series Graeca</i> , 1–161, J.-P. MIGNE (wyd.), Paris 1857–1866.
PL	<i>Patrologiae cursus completus. Series Latina</i> , 1–217, J.-P. MIGNE (wyd.), Paris 1841–1855.
PO	<i>Patrologia Orientalis</i> , R. GRAFFIN, F. NAU, Paris 1903–.
POK	<i>Pisma Ojców Kościoła</i> , Poznań 1924–.
PS	<i>Patrologia Syriaca</i> , 1–3, Paris 1897–1926.
PSP	<i>Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy</i> , Warszawa 1969–.
RAM	<i>Revue d'Ascétique et de Mystique</i> , Toulouse 1920–.
RBén	<i>Revue Bénédictine</i> , Maredsous 1884–.
RGG	<i>Religion in Geschichte und Gegenwart</i> , Tübingen 1965–1962 ³ .
RHE	<i>Revue d'histoire ecclésiastique</i> , Louvain 1900–.
RHR	<i>Revue de d'histoire des religions</i> , Paris 1880–.
ROC	<i>Revue de l'Orient Chrétien</i> , Paris 1896–1936.

RSR	<i>Recherches de science religieuse</i> , Paris 1910–.
SCh	<i>Sources Chrétiennes</i> , Paris 1941–.
SMon	<i>Studia Monastica</i> , Barcelona 1959–.
StPatr	<i>Studia Patristica</i> , Berlin, Kalamazoo, Oxford, Leuven 1957–.
TU	<i>Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur</i> , Leipzig-Berlin 1882–.
ZKTh	<i>Zeitschrift für Katholische Theologie</i> , Innsbruck 1877–.
ZNW	<i>Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde des Urchristentums</i> , Giessen, Berlin, New York 1900–.
ŻrMon	<i>Źródła monastyczne</i> , Kraków-Tyniec 1993–.
ŻrMon 18	EWAGRIUSZ Z PONTU, <i>Pisma ascetyczne</i> t. 1, wstęp i oprac. L. NIEŚCIOR, tł. K. BIELAWSKI, M. GRZELAK, E. KĘDZIOREK, L. NIEŚCIOR, A. ZIERNICKI, Kraków-Tyniec 1998.
ŻMT	<i>Źródła Myśli Teologicznej</i> , Kraków 1996–.

OD AUTORA

Niniejszy tom jest kontynuacją dzieła *U źródeł monastycyzmu chrześcijańskiego*, poświęconego przede wszystkim źródłom monastycyzmu. Zbiór ten również zawiera artykuły dotyczące monastycyzmu, jednak teksty wchodzące w jego skład poświęcone są – ogólnie rzecz biorąc – duchowości chrześcijańskiego Wschodu w starożytności, a więc świata posługującego się językiem greckim i syryjskim. Artykuły te dotyczą zatem duchowości, dla której monastycyzm był zjawiskiem bardzo istotnym i trwałym. Głównym tematem zbioru jest modlitwa. Stąd ważne miejsce zajmuje tu z jednej strony studium nad pojęciem „serca”, w duchowości wschodniej uważanego za ośrodek modlitwy *par excellence*, oraz nad jego koncepcjami w świecie starożytnym, z drugiej zaś strony wiele zamieszczonych tutaj tekstów nawiązuje do tzw. ruchu mesalianiego. Nazwa „mesalianie” pochodzi od syryjskiego słowa oznaczającego „modlących się”, czyli tych, którzy zajmowali się wyłącznie modlitwą. Rozprzestrzenienie się tego ruchu w Kościele greckim i syryjskim, wpływ, jaki nań wywarł, reakcje, jakie w tych Kościołach wywoływał, czy też potępienie, z jakim się spotkał, zasługują na analizę.

Artykuły zamieszczone w tym zbiorze cechuje duża różnorodność. Powstawały one w dość szczególnych okolicznościach, zwykle jako odpowiedź na pewne sugestie i na konkretne zapotrzebowanie. Znalazły się tutaj artykuły napisane do *Dictionnaire de Spiritualité*, artykuły przekazane do dzieł zbiorowych dedykowa-

nych różnym osobistościom świata nauki, teksty wystąpięń prezentowanych z okazji kolokwiiów lub posiedzeń towarzystw naukowych, sprawozdania z wykładów wygłaszanych bądź w Collège de France, bądź w sekcji religioznawczej École Pratique des Hautes Études.

Niech czytelnik wybaczy mi brak formalnej spójności tej książki, a co za tym idzie, również liczne powtórzenia. Specjalne słowa przeprosin należą się czytelnikom także z innej przyczyny – z powodu transkrypcji słów z języków, które nie stosują alfabetu łacińskiego, przede wszystkim słów greckich i syryjskich, a także egipskich czy koptyjskich. Ze względów technicznych nie udało się ich zapisać w pełnym, oryginalnym brzmieniu. Posłużyliśmy się więc metodą transkrypcji, która, jak sądzimy, umożliwi odczytanie tych słów niespecjalistom, zaś specjalistom pozwoli na ich łatwe rozpoznanie.